

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗАПОВІДНИК «ГЛУХІВ»

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
Національної академії наук України

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Олександра Довженка

СІВЕРЩИНА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Наукове видання

Випуск 14

Видається з 2008 року

Ніжин
2021

УДК 94(477.5)+908(477.5)
ББК 63.3(4 Укр)
С42

ISSN 2218-4805

Рекомендовано до друку:

Вченою радою Національного заповідника «Глухів»
(протокол № 2 від 28.04.2021 р.)

Вченою радою Інституту історії України Національної академії наук України
(протокол № 4 від 29.04.2021 р.)

Вченою радою Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка
(протокол № 14 від 28.04.2021 р.)

Редакційна колегія:

І.В. Мошик (голова), С.І. Білокінь, Г.В. Боряк, С.Ю. Зозуля, Г.Д. Казьмирчук,
Ю.О. Коваленко, С.І. Кот, В.М. Крижанівський, О.І. Курок, Н.О. Мірошніченко,
К.М. Тищенко, О.А. Чумаченко, Т.В. Чухліб, М.А. Якименко
С.П. Жукова (відповідальний секретар)

Адреса редакції:

41400, м. Глухів Сумської обл., вул. Шевченка, 30, тел./факс +380-5444-23557
e-mail: dikz@ukr.net

Адреса розміщення електронної версії видання в мережі Інтернет
<http://nz-hlukhiv.com.ua>

Видання зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21939–11839ПР від 31.03.2016 р.)

© Національний заповідник «Глухів», 2021
© Інститут історії України НАН України, 2021
© Глухівський національний педагогічний університет
ім. О. Довженка, 2021

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННА СПРАВА

Вечерський В.В. Бароко українське, козацьке і мазепинське: термінологічні дефініції і сутність явища	7
Градун Е.Ю., Томілович Л.В. Проблеми та перспективи дослідження культурної спадщини м. Остер Чернігівської області	11
Єрзіна І.В., Томілович Л.В. Проблеми дослідження та збереження культурної спадщини м. Зіньків Полтавської області	22
Horkova A.O. From the history of the State historical and architectural reserve «Ancient Kyiv»	31
Молочкова Н.М., Ніщук Л.О., Гірак П.О. Досвід моніторингу мікроклімату у Софійському соборі	35
Черевко І.А. Моніторинг розвитку небезпечних геологічних процесів на території Киево-Печерської лаври: досвід, проблемні питання, шляхи вирішення	39
Протоиерей Чурочкин А.А. Пещери Софрониевой пустыни	48
Кириєвський В.Д. Свято-Михайлівська церква в селі Собич	54
Пришляк О.Б. Замок у с. Кривче як пам'ятка архітектури Західного Поділля	57
Осадчий Є.М., Качура О.В. Об'єкти XVI–XVII ст. Путивльської фортеці з розкопок Б.О. Рибаківа 1965 року	60
Mezentsev V.I., Sytyi Yu.M., Kovalenko Yu.O. Excavations at Baturyn in 2020 and stove tiles' reconstructions, 17th-18th c.	66
Ходак І.О. Єврейське кладовище в Борисполі (за експедиційними матеріалами Марії Вязьмітіної та Марії Новицької 1924 року)	75
Мирошніченко А.Н., Назарова В.В. Матеріали к «Русскому провинциальному некрополю» по городу Глухову	78
Борошко С.Л., Борошко Л.В. (Арандаренко) Дворянский род Арандаренко в европейской истории	86

РОЗДІЛ ІІ. ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА ДАВНІХ ЧАСІВ І СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Войтович М.М. Типологія амфор культури шнурової кераміки Верхнього Придністер'я	95
Ільчишин В.В., Ольговський С.Я. Тимчасовий пункт ливарного ремесла на Львівщині і деякі питання металообробки в ранньому залізному віці	102
Тищенко К.М. Золотоординські топоніми Лівобережжя	104
Коваленко Ю.О. Скарб XVII ст. з Некрасового	114

РОЗДІЛ III. ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКА ДОБА ТА ГЕТЬМАНЩИНА

Крішан А.Ш. Теоретичні засади самоврядування на прикладах волинського Ковеля і сіверянського Ніжина (за королівськими привілеями 1611 та 1625 рр.)	116
Доманова Г.С. Магістратське правління в сотенних містечках Чернігово-Сіверщини (на прикладі міст Стародубського полку)	119
о. Мицик Ю.А., Тарасенко І.Ю. Глухівський сотник Василь Федорович Ялоцький	123
Травкіна О.І. Про сонячний годинник другої половини XVII ст. на Іллінській церкві при Антонієвих печерах м. Чернігова	128
Герасько М.О. Батуринські фортеці та їхні святині	133
Мезенцев В.І. Порівняльний аналіз арматури на кахлях з гербом І. Мазепи з Батурина	138
Берест Ю.М. До питання локалізації першої в Україні тютюнової мануфактури у м. Охтирка	149
о. Мицик Ю.А., Тарасенко І.Ю. Вихідці Сумщини – вихованці Києво-Могилянської академії	153

РОЗДІЛ IV. НОВА ІСТОРІЯ

Тарасенко І.Ю. Глухівщина кінця XVIII ст. у документах фонду 206 ЦДІАК України	156
Лемешко Я.С., Потапенко М.В. Міста і містечка Чернігівської губернії на початку XIX ст. у дорожніх нарисах Івана Долгорукова	163
Будзар М.М. З історії маєтків Галаганів у селах Сокиринці та Дігтярі: 1760–1810-ті роки	166
Коврижко Н.М. До питання про дату народження та родовід М.К. Чалого	172
П'ятаченко С.В. Зв'язок із Глухівщиною російських письменників XIX ст.	178
Кужельна О.В. Дійсна турбота про селян або власницькі інтереси: роль Олексія Розумовського в подоланні наслідків неврожаю 1820 року в Чернігівській губернії ...	182
Товстоляк Н.М. В.В. Тарновський (1810–1866) у роки підготовки та проведення селянської реформи 1861 р. (за епістолярними матеріалами)	188
Котельницький Н.А. Земський лібералізм північної України (60–80 рр. XIX ст.): витоки та програматика	191
Артемова Л.В. Перші благодійні ініціативи родини Терещенків у Глухові. Дитячий притулок (1871–1915 рр.)	197
Назарова В.В., Мирошниченко А.Н. Історія больницы Св. Евфросинии в Глухове	201
Мірошниченко Н.О. Історія встановлення пам'ятника графу П.О. Румянцеву-Задунайському в Глухові	209

Ковальов О.Є., Мірошніченко Н.О. Графіка у творчості класика українського образотворчого мистецтва Георгія Нарбута	215
Луговик Т.В. З історії розвитку золотарського ремесла Ніжинщини XVII–XIX ст. (за матеріалами розвідок Є.Ю. Спаської)	219
Шара Л.М. Міська ветеринарія: практика чернігівського самоврядування останньої третини XIX ст.	221
Белько О.О. Організація роботи органів земського самоврядування по виробництву й популяризації керамічних вогнетривких матеріалів у Полтавській губернії на прикладі Роменського повіту (початок XX ст.)	225
Єсюнін С.М. «Полное собрание законов Российской империи» (зібрання третє) як джерело дослідження історії міста Глухова 1881–1913 рр.	228
Ванжула О.М. Чернігівський Спасо-Преображенський собор за кліровими відомостями XIX – початку XX ст.	231
Ципляк Н.О. Джерела з історії Чернігівської духовної семінарії (1786–1919 рр.)	237
Матвієнко Д.М. Участь П.М. Добровольського в організації та проведенні XIV Всеросійського археологічного з'їзду у Чернігові	240
Давиденко Ю.М. Актуальні проблеми дослідження історії Росії в науковому доробку істориків Ніжинської вищої школи	243
Якименко М.А., Краснікова О.М., Помаз Ю.В. Внесок Михайла Рклицького у вивчення сільського господарства Полтавщини (кінець XIX – початок XX ст.)	247
Гайденок О.В. Ніжинське студентство кінця XIX – початку XX ст.: перспективи дослідження	252
Крижанівський В.М. Уродженці білоруських губерній у Глухівському учительському інституті в добу імперії Романових	254
Пластун О.В. Малознані уродженці Кролевеччини – випускники Української господарської академії у Подєбрадах	258
Мошик І.В. Статут Глухівського педагогічного інституту 1920 р.	263
Грінченко В.Г. Повсякденне життя сільського населення Сіверщини в середині 1920-х років (за матеріалами місцевої преси)	269
Іванченко Л.А. Художня мемуаристика Грицька Сірика (1918–2002) як джерело локальної історії Сіверщини 1920–1940 рр.	276
Шишкіна Ю.А. Збереження спадщини, чи щаслива випадковість?	281
Гриценко А.П. Формування Глухівського партизанського загону: правда і домисли	286
Пастушенко Т.В. Нацистські табори для радянських військовополонених на території Сіверщини у матеріалах Меморіально-освітнього комплексу «Родинна пам'ять» (Шостка)	289
Горох М.В. Віддзеркалення геополітичних реалій 1941–1943 рр. у політичній карикатурі окупаційної преси Чернігівської та Сумської областей	293

Подоляка Н.С. Стінгазети Сумщини як багатотиражна преса радянського часу	314
Ликова О.Г. Свічники Михайла Китриша	317
Чулкова Т.М. Тарасова гора як рефлексивне середовище творчості Олександра Саєнка	321
Рой С.В. Життєвий та творчий шлях М.Н. Шуста на матеріалах фондового зібрання Ніжинського краєзнавчого музею ім. І. Спаського	325
Чернякова Я.В. Мікротопоніміка села Обложки на Глухівщині	328
Телегей Н.М. Традиційне ткацтво Семенівського та Новгород-Сіверського районів (за експедиційними матеріалами ДНЦЗКСТК)	332
Васянович О.О. Традиційні метрологічні знання жителів північно-східної частини Чернігівщини	336
Анцибор Д.В. Шептуха як магічна консультантка: передача знань і специфіка надання послуг (за експедиційними матеріалами з північної Чернігівщини)	340
Боряк О.О. «Гостинці» як специфічний атрибут поховальної обрядовості Чернігово-Сіверщини	344
Лебєдєва Ю.О. Правові засоби, досвід, перспективи та механізми демократизації України	348
Рожкова Л.І. Сумське товариство «Меморіал» та пам'ять про політичні репресії	353

РОЗДІЛ V. МУЗЕЙНА СПРАВА

Сокур Л.А. Консолідовані документально-інформаційні ресурси як засіб збереження культурної спадщини	358
Кондратенко Т.К., Кондратенко Н.Г. Французькі штики клинкового типу XIX – початку XX ст. у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського	361
Сулима О.С. Німецькі новорічні та різдвяні поштівки епохи модерну із колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського	367
Кондратенко Н.Г. Гончарні вироби із с. Дибинці у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського: до питання атрибуції та реставрації	372
Яненко А.С., Олексюк І.М. Київський антирелігійний музей першої третини 1930-х рр. (Володимирський філіал Всеукраїнського музейного городка)	377
Дейнеко С.М. «Музейні мешканці» або будинкова книга як джерело з історії Харківського історичного музею (1950–1980)	395
Кокшайкін М.Г. Родинна пам'ять – перезавантаження	399
АВТОРИ	405

